Djurskötarkurs.se

Djur Säkerhetskurs

Studiematerial

Av Madeleine Andersson

Allt studiematerial är skyddat av upphovsrättslagen och
får inte laddas upp, säljas eller delas vidare.

© Copyright Djurskötarkurs.se - Upphovsrätt (1960:729)

Lektion 1. – Risker med djurhantering

Välkommen till din första studievecka hos djurskötarkurs.se!
För att kunna arbeta med djur krävs ett säkerhetstänk anpassat efter de djurarter du arbetar med. Det gäller att vara medveten om riskerna och hela tiden arbeta proaktivt för att förhindra skador och smittspridning.
Det är inte ovanligt med skador i djurvårdaryrket oavsett vilken bransch du är i eller vilken nivå du arbetar på. För att minska antalet olycksfall är utbildning och kunskap vårt bästa verktyg. Eftersom riskerna och arbetsmiljön kan skilja sig beroende på om du arbetar med små eller stora djur, reptiler eller hästar så har djurskötarkurs.se tagit fram en omfattande säkerhetskurs som tar upp många risker med de flesta djurgrupper.

Hov & Klövdjur

Att arbeta med hov- och klövdjur har ofta gemensamma nämnare. De är stora, de är ofta flockdjur och har ett instinktivt flyktbeteende kopplat till rädsla eller

överraskningsmoment.
Hästar på ridskola, stuteri eller privata stall.
Får, getter, alpackor, kor och grisar i gårdsmiljö.
Kameler, älgar, giraffer, hjortdjur Mf. I djurparksmiljö.
Beroende på i vilken miljö djuren befinner sig i kan riskerna för skador se olika ut.

Klämskador

Att arbeta med stora djur i trånga utrymmen så som stall, boxar och spiltor förekommer ofta i dagligt arbete med rengöring, hantering och undersökning. Se därför till att vara förberedd och medveten om riskerna det innebär. Det kan bland annat vara:

– Bli klämd mellan djuret och väggen.
– Bli klämd mellan djuret och staketet.
– Bli trampad på.
– Bli klämd mellan två eller flera djur.
– Bli översprungen/på sprungen.
– Bli klämd på väg in eller ut genom dörrar när du leder djuret.
– Bli klämd i en djurflock vid utfodring utomhus.
– Bli klämd av fallande hö/halmbalar vid arbete på höskulle.

Sparkar & Bett

Hov och klövdjur har inte jättemånga möjligheter att försvara sig mot rovdjur. Deras första instinkt är ofta att försöka fly från faran eller det som skrämmer dom. Går inte det behöver de försvara sig genom att sparkas eller bitas. Vissa djur och/eller individer sparkas och bits som kommunikation för att tala om *”Nej, jag vill inte”* eller *”sluta med det där”*. Antingen mot ett annat djur eller mot en djurvårdare vid hantering. Man behöver vara observant på djurets kroppsspråk och vara påläst om djurets etologi för att ha förståelse för dess kommunikation.
(Mycket mer om etologi i djurskötarkurs.se “Djurskötarkurs”).

– Hästar, zebror, åsnor och hjortdjur sparkar generellt med bakbenen rakt bakåt eller med ett bakben snett bakåt. De kan också stegra sig och slå med framhovarna/klövarna.
– Lamor, alpackor, kameler och älgar kan sparka med alla ben åt alla håll.
– Bett kan förekomma i många situationer där man arbetar nära djuret. Ju större djuret är, desto större blir skadan.

Flykt

Oväntad, plötslig flykt är inte ovanligt när man arbetar med hov- och klövdjur. Det kan vara en kratta som ramlar, en prasslande påse, ett plötsligt vinddrag eller en kollega som plötsligt dyker upp runt hörnet. Det kan resultera i:

-Att djuret kastar sig åt sidan.
– Att djuret springer över dig.
– Att djuret knuffar omkull dig.
– Att djuret sliter sig ur grimma/träns och flyr.
– Att djuret stegrar.
– Börjar ett djur att fly, brukar den övriga flocken följa efter.
– Sliter sig ett djur, brukar fler individer i flocken också slita sig.
– Djuret fastnar i något när den försöker komma undan, vilket kan resultera i mer panik.

Bristfällig utrustning

Att man glömmer att kontrollera sin utrustning är inte ovanligt. Framförallt om man har lite bråttom. Med utrustning menar jag sådant man använder i sitt dagliga arbete. Till exempel:

– Grimmor med trasiga spännen eller remmar.
– Grimskaft med rostiga karbinhakar eller skavda/tunna partier.
– Sadlar med torra läder, trasiga spännen eller kraftigt slitage.

– Hänglås som rostat, fryst fast eller lösa delar i fästanordning.
– Grindar, boxar och dörrar vars lås fungerar dåligt.
– Hjälmar som tappats eller tidigare används vid olycka är inte längre säkra att använda.
– Krokar som rostat eller kan orsaka skada vid till exempel uppbindning.

Hingstar, Tjurar & Baggar

Att det finns individer av alla djurslag som är mer benägna till aggressivt beteende behöver man vara införstådd med. Aggressivt beteende behöver inte innebära att djuret alltid går till fulltalig attack utan kan innebära att individen är mer benägen till att bitas, sparkas, skrämmas eller hotas. Både andra djur i den egna flocken och djurvårdaren.
Man bör känna till risken med att arbeta med okastrerade handjur. Hästar, åsnor, zebror, kameler, tjurar, baggar mf bör man alltid ha lite extra uppsyn över vid hantering om de är hingstar/tjurar/baggar. Självklart finns det fantastiskt trevliga och lugna, okastrerade handjur.
I detta studiematerial vill jag ge er vetskapen om att risken dock *kan* vara större i dessa fall.

Hund & Katt

Hundar och katter är de vanligaste husdjuren i svenska hushåll. Arbete med dessa kan vara exempelvis zoo fackhandel, veterinärklinik, hunddagis eller kattpensionat där vi ofta möter dom tillsammans med djurägare.
I dessa lägen är det viktigt att möta både djurägare och husdjur på ett bra sätt. Både hundar och katter räknas till kategorin rovdjur vilket innebär att deras försvar i pressade situationer ser lite annorlunda ut än flyktdjur.

Bett

Bett kan uppstå i många olika situationer där djuret känner sig hotat, stressat eller har ont. Var därför observant på djurets kroppsspråk och undvik att försätta dig själv och djuret i situationer där djuret kan tänkas bitas eller klösas. Bett kan förekomma vid:

-Undersökning på bord där du klämmer och känner på djuret.
– När du sticker in händer eller armar till ett djur i transport bur.
– När du ska ta av eller sätta på munkorg.
– När du ska ta av eller sätta på halsband/koppel.
– När du sträcker dig in i en behandlings bur/fack bur.
– När du sträcker dig fram mot en rädd individ som försöker komma undan dig/fräser/morrar.

Klösande

Katter som klöser kan ge riktigt otäcka skador. Det går snabbt och katten kan ibland låsa fast sig själv vid armar eller ben och vara svåra att få loss. Att bli klöst kan uppstå i situationer som:

-Undersökning på bord där du klämmer och känner på djuret.
– När du sticker in händer eller armar till ett djur i transport bur.
– När du ska ta av eller sätta på munkorg.
– När du ska ta av eller sätta på halsband/koppel.
– När du sträcker dig in i en behandlings bur/fack bur.
– När du sträcker dig fram mot en rädd individ som försöker komma undan dig och fräser.

Vaktande av utrymme/individ

En del hundar *(och ibland katter)* som vistas lösa i okända miljöer, nya boxar, nya undersökningsrum eller rastgårdar med djurvårdare de inte känner kan börja vakta utrymmet de befinner sig i. De kan till exempel:

-Inte släppa in dig i ett undersökningsrum/rastgård/box.
– Släppa in dig men inte släppa ut dig/vakta utgången.

– Vakta andra hundar i samma rum eller hundgård.
– Vakta sin ägare.

Bristfälliga hjälpmedel

Hjälpmedel bör finnas på varje arbetsplats för att på ett säkert sätt kunna hantera djur utan att bli skadad. Hjälpmedel kan vara allt ifrån koppel, munkorg, burar, trattar, tänger mm. Att inte ha kunskap om hur hjälpmedel ska användas eller välja att inte använda dom på grund av tidsbrist är inte ovanligt.

Aggressiva djurägare

Tyvärr är även aggressiva djurägare ett vanligt förekommande problem när man sköter deras husdjur. Djurägare som är oroliga för sitt djurs hälsa eller liv kan göra och säga saker de normalt sätt inte gör. Det är heller inte ovanligt med konflikter och aggressivitet där djurägare inte förstår varför man behandlar deras djur på ett visst sätt.

Gnagare & Hardjur

Små gnagare och hardjur är vanliga husdjur i svenska hushåll och på gårdar. Dessa små djur är i regel flyktdjur och relativt känsliga för stress. De är också små till storleken och ibland svåra att hantera. Trots att det är små djur finns det ändå risker med hantering.

Bett

Bett kan uppstå vid hantering, undersökning eller lyft. Vanligast är att djuret biter i fingrar och armar. En annan risk är bett som tar nära leder och infektioner efter bristfällig hygien/rengöring av djupa sår.

Felaktig hantering

Denna risk är kopplad till djuret och är tyvärr ett vanligt förekommande problem där djurvårdare inte är vana vid att hantera små djur.
Riskerna för djuret kan vara:

-Att man klämmer för hårt på små gnagare som orsakar skelettskador.
– Att man inte stödjer ett sprattlande djur tillräckligt som orsakar skelettskador.
– Att man tappar små djur som tar sig ur greppet.

– Att man gör en felaktig bedömning om panik hos djuret vilket kan leda hjärtstillestånd.

Zoonoser

Hamstrar, gerbiler, råttor, möss, marsvin, kaniner, chinchillor med flera kan vara bärare av smittor som är zoonoser. Zoonoser är sjukdomar som kan smitta mellan djur och människa. Till exempel:
-Ringorm
– Ljunganvirus *(gnagare)*
– Harpest
– Sorkfeber
– Toxoplasma

Rovdjur

Rovdjur arbetar man framförallt med på olika typer djurparker. Vargar, stora kattdjur och andra hunddjur. Säkerheten kring dessa djur är ofta hög då risken för livshotande skador är större. I detta studiematerial utgår jag ifrån att arbetssättet man använder sig av är att INTE besöka rovdjur i deras hägn.

Staket

Staketet till rovdjurshägn är väl anpassade för att förhindra att djuret ska rymma. Vad staketet är byggt av kan variera. Glas, cement, betong, galler, el trådar mm. Det är viktigt att varje morgon kontrollera rovdjursstaket. Risker med rovdjursstaket kan vara:

-Sprickor i glasrutor.
– Sprickor i murar eller väggar som skapar försvagad vägg.
– Att grindar, dörrar och luckor är inte går att stänga eller låsa ordentligt.
– Att el trådar inte fungerar korrekt.
– Att trädgrenar fallit på elstaket eller staket som gör att djur kan klättra ut.
– Att rost uppstått på staket.
– Att djuren har grävt nära staket kan orsaka en potentiell rymningsväg.
– Att staket inte tål att man knuffar och drar i det.
– Att överhäng på staket inte är hållbart och i rätt vinkel.
– Att nedgrävda nät intill staketkant sticker upp.
– Att reservaggregat som driver el vid eventuellt strömavbrott inte fungerar.
– Att det finns större, lösa stenar utanför glashägn som besökare kan använda för att slå sönder glas.
– Att stegar eller andra föremål står uppställda på utsidan av hägnet som gör att besökare kan klättra in.

Slusspassager

Det är en vanlig rutin att slussa rovdjur ut och in ur olika hägn för att kunna städa och lägga in mat utan att djuret är där. Riskerna med att flytta stora rovdjur kan vara:

-Att det finns hinder i passagegången.
– Att luckor inte går att öppna eller stänga.
– Att mobila passagegångar inte är korrekt låsta eller förankrade.
– Att djuret stannar och/eller vänder i slussen.
– Att störande moment uppstår som gör att djuret inte vill gå in i slussen.

Godtrogenhet

Alla djurvårdare älskar sina djur. Man får en fin relation med djuren man sköter och lär sig deras rutiner, humör och personlighet. Det är viktigt att påminna om att rovdjur är just det, **rovdjur**, och det finns många risker med att arbeta nära dom. Att bli för godtrogen och bekväm när det kommer till säkerheten kring dessa djur kan få allvarliga konsekvenser. Det behöver inte gälla dig själv, men det kan gälla en nära kollega till dig.
Det kan hända att någon:

-Stoppar in fingrar eller armar genom gallret för att klappa djuret.
– Sticka in en matbit med händerna genom gallret.
– Luta sig mot staketet och vara inom räckhåll för tänder och klor.
– Sticka in tänger med mat genom gallret som djuret får tag i och rycker.
– Går in i ett hägn för att hämta tappat föremål.
– Sträcka in krokar, eller redskap för att ”fiska upp” tappade föremål så att djuret får tag i redskapet och orsakar personen att falla in i hägnet.
– Det förekommer att personer anser att de har sådan fin relation till rovdjur att de bestämmer sig för att gå in i hägnet och söka fysisk kontakt. Det har hänt att både besökare och djurvårdare blivit dödade när det tagit sig in i rovdjurshägn.

Reptiler

Reptiler kan komma i många storlekar och former. Allt från långsamma landsköldpaddor, kvicka geckos eller stora varaner och krokodiler. Stora, farliga reptiler bör hanteras och behandlas på samma sätt som kategorin **rovdjur** ovan. Men det finns också reptiler man kan hantera och arbeta nära. Så länge man är medveten om riskerna.

Salmonella

De flesta reptiler bär på salmonellabakterier i sin tarmkanal och utsöndrar bakterierna i sin avföring. Salmonellabakterier orsakar vanligen inte sjukdom hos reptiler men kan orsaka allvarliga sjukdomar hos människor.

Bett

Ödlor, sköldpaddor och ormar är inte ovanliga husdjur i svenska hushåll. De förekommer också ofta på djurparker och i djurbutiker. Det kan förekomma bett i samband med hantering. Ofta i relation till att ha för lite kunskap om djurets kommunikation och varningsbeteenden. Bett kan uppstå när:

-Undersökning av kroppen.
– Hantering av orm och ödla när man har kalla händer, vilket upplevs väldigt obehagligt för många individer.
– Lyft och hantering utan att säkra ett korrekt grepp om nacke/huvud. – Vid matning med för kort tång. *(Orm)*
– Matning med hjälp av egna händer.

Klämskador

Klämskador förekommer när man arbetar med större arter av landsköldpaddor. Vissa kan väga upp till 200 kg! Klämskador kan innefatta:

-Att du blir klämd mellan väggen och sköldpaddan. De flyttar sig oftast inte för att du står där utan kliver bara rakt fram eller förbi.
– Att du blir klämd mellan två eller flera individer.
– Att du blir trampad på.

Snärt med svans

En del ödlor använder sin långa svans för att piska inkräktare. Det är vanligt hos bland annat leguaner. Detta kan uppstå i situationer när:

– Man behöver besöka hägnet/buren där ödlan sitter på grenar och blir överraskad över din närvaro.
– Vid lyft och undersökning.
– Vid matning där flera individer samsas om för få skålar/foderplatser.
– Vid hantering där man inte säkrar ett korrekt grepp om svans.

Gift

Vissa reptiler, både ödlor och ormar är giftiga, även vissa amfibier. Därför bör man vara väl påläst om de arter man arbetar med för att försäkra sig om hur hantering och skötselrutiner ser ut. Att komma i kontakt med gift/bli biten av giftigt djur kan uppstå om:

-Man saknar kunskap om djurarten och gör en förutsättning att djuret är ogiftigt.
– Man saknar skyddshandskar/skyddsutrustning.
– Bristfällig skyltning och kommunikation på arbetsplatsen.
– Bristfällig utbildning i hantering av giftiga djurarter.

Brännskador

Denna risk utsätts du inte för i arbetet med själva djuret utan dess anläggning. Reptiler är växelvarma djur, vilket innebär att de behöver en eller flera externa värmekällor för att reglera kroppstemperaturen. Risk för brännskador på både dig som djurvårdare och djuret kan ske om:

-Man kommer emot en värmelampa med bar hud.
– Man glömmer stänga av värmelampor, värmedynor eller doppvärmare i samband med städning och förflyttning.
– Höjden på värmelampor är felaktig så att **djuret** riskerar brännskador.
– Värmedynor är felplacerade och felinställda så att anläggningen blir för varm för **djuret**.
– Doppvärmare går sönder och frigör elektricitet i vattnet.
– Doppvärmare ligger för åtkomliga för **djuret** där de kan bränna sig.
– Man hanterar doppvärmare ovan vatten utan att dra ut kontakten.

Primater

Primater kommer man i kontakt med framförallt vid arbete på olika djurparker. De flesta arter är utrotningshotade och ingår i globala bevarandeprojekt. Många primater är väldigt lika oss människor till exempel gorilla, schimpans, drill och gibbon. Primater är i många fall väldigt farliga att arbeta nära och det är vanligt med hög säkerhet kring deras hägn då risken för livshotande skador är högre. Likt arbetet med **rovdjur**. I detta studiematerial utgår jag ifrån att arbetssättet man använder sig av är att INTE besöka primater *(med undantag från lemurer och väldigt små apor)* i deras hägn/burar.

Staket

Primater är utmärkta klättrare och tar sig lätt över ett gallerstaket. Därför är oftast utomhushägn byggda av glas med eller utan nättak. Eller dubbla gallerstaket med nätade tak. Inomhushägn är vanligast byggda av gallerstaket. Det finns en del risker som kan uppstå med staket:

-Sprickor i glasrutor.
– Sprickor i murar eller väggar som skapar försvagad vägg. *(För större primater)*
– Att grindar, dörrar och luckor är inte går att stänga eller låsa ordentligt.
– Att el trådar inte fungerar korrekt.

– Att trädgrenar fallit på elstaket eller staket som gör att djur kan klättra ut.
– Att grenar växt från träd i hägnet som kan erbjuda djuret en väg ut.
– Att buskar växer sig höga och erbjuder djuret en väg ut.
– Att träd växer och tar sönder nättak på utomhusanläggningar.
– Att rost uppstått på staket.
– Att staket inte tål att man knuffar och drar i det.
– Att överhäng på staket/glasrutor inte är hållbart och i rätt vinkel.
– Att reservaggregat som driver el vid eventuellt strömavbrott inte fungerar.
– Att det finns större, lösa stenar utanför eller innanför glashägn som kan användas för att slå sönder glas.
– Att stegar, krattor, spadar eller andra föremål glömts uppställda i hägnet som erbjuder djuret en väg ut.

Bett

Små primater, apor, lemurer är trädlevande djur och skickliga klättrare. Som med alla andra djur kan även dessa bitas. Bett kan uppstå i situationer:

-Matning direkt ifrån handen.
– Om djuret sitter på din rygg/axel bör du vara uppmärksam på den känsliga platsen runt din egen hals. Även små bett på halsen kan vara väldigt farliga.

Lågt hår

Eftersom primater är trädlevande, klättrande djur så kan även långt hår bli ett redskap att klättra, dra och slita i. Detta är inte farligt men kan göra väldigt ont.

Fåglar

Dessa fantastiska djur kommer i många storlekar och former. Marklevande eller trädlevande. Med eller utan flygförmåga. Generellt är deras främsta egenskap så klart att kunna flyga vilket försvårar arbetet för oss djurvårdare när det kommer till hantering och skötsel. Förutom det finns det en del risker du bör känna till i arbetet med olika fåglar.

Näbbar & Bett

Hur mycket skador ett bett från en fågel kan orsaka beror dels på storleken på fågeln, dels utformningen av deras näbb.

Generellt kan man säga att en plattare, rak näbb orsakar mer av ett nyp när de bits. Ankor, eller gäss till exempel. Ju mer krökning och vass spets näbben har desto hårdare blir nypet. På papegoj- och rovfåglar är näbben ofta formad som en tång

och har ungefär samma effekt som en sådan. Mindre papegojfåglar, exempelvis undulater och nymfparakiter kan med enkelhet orsaka blodvite om de bits. Större papegojfåglar och rovfåglar kan utan problem knipsa av ett litet finger och orsaka större skador. Bett kan uppstå när:

-Vid all form av hantering av fågeln.
– Matning med egna handen/fingrarna.
– Infångande med håv.
– Ta ut en fågel ur en transport bur.

Gripklor

Trädlevande fåglar har fantastiskt bra gripstyrka i sina fötter. Vassa klor hjälper dom att hålla sig kvar på grenar och hålla fast i föda. När man arbetar med dessa fåglar behöver man vara medveten om skadorna som kan orsakas av deras klor och gripförmåga. För små fåglar innebär det mindre rivmärken på bar hud medan större fåglar kan punktera hud och blodkärl med sin styrka bara av att sitta på armen eller axeln. Se upp för klor och gripförmåga i situationer som:

-Att ha en fågel sittandes på dig.
– Att avlägsna en fångad fågel ur en håv eller nät.
– Rovfåglar som flyger fritt i voljär och blir stressad av din närvaro kan attackera med klor ovanifrån.
– Ta ut en fågel ur en transport bur.

Glasrutor

Det finns en risk för fåglar att skada sig illa om de flyger mot glasrutor. Fåglar saknar ibland förmåga att urskilja glas som en skiljevägg. Det är därför inte ovanligt att fåglar skadar sig illa om det finns möjlighet att flyga fritt i rum med fönster/glasdörrar.

Vingar

Fåglars vingar är känsliga. Deras skelett är väldigt lätt och anpassat för flygning. Därför finns det också en risk med att skada sina vingar när de exempelvis flaxar i trånga utrymmen. Att skada sina vingar kan hända vid exempelvis:

-Vid infångande av fågel med håv.
– Fågel som flyger i panik i trånga utrymmen.
– För stor transportbox som ger fågeln möjlighet att fälla ut och flaxa med vingarna.
– Hantering av fågel utan att hålla ett korrekt grepp kring hopfällda vingar.

Stress

Stress i arbetsmiljön är en av de vanligaste orsakerna till att olyckor uppstår. För att förstå hur stress påverkar sättet att arbeta, fungera och tänka behöver vi först förstå vad stress faktiskt är och vad det gör med vår hjärna.

Stressreaktionen har tidigare varit nödvändig för att överleva, men i det moderna samhället behöver man sällan kämpa rent fysiskt för att överleva. Ändå händer ungefär samma saker i kroppen oavsett om du upplever ett verkligt hot eller om du till exempel jagar en hund som smitit. Stressreaktionen startar även vid psykiska ansträngningar, till exempel när du blir arg på någon, blir skrämd eller känner att du har för mycket att göra under tidspress.
Det är inte bara verkliga hot som kan stressa. Vår hjärna kan nämligen inte skilja på ett riktigt hot eller ett som man bara föreställer sig. Därför kan man bli stressad bara av att föreställa sig ett hot eller en svår situation som egentligen inte finns och som kanske aldrig kommer att inträffa. Kroppen reagerar ändå på hjärnans signaler. Tankar som kan vara stressande är till exempel: *”Tänk om jag inte lyckas fånga fågeln*”, eller *”Tänk om någon blir arg på mig för att jag inte hinner färdigt med mina arbetsuppgifter”*.

När stressreaktionen startar utsöndras ett hormon i våra kroppar som gör hjärnan inställd på flykt. Pulsen höjs, man börjar få svårt att fokusera, man börjar skynda sig,

slarva och glömma saker. Ibland gör man även medvetna val att strunta i saker som tar lite extra tid. Till exempel säkerhet. *”Jag ska bara hämta krattan som står runt hörnet, jag struntar i att stänga hästarnas grind ordentligt innan jag går”* eller *”Veterinären är här om tre minuter, jag måste skynda mig att fånga papegojan, jag struntar i att hämta skyddshandskarna*”

En person som är stressad kan därför bli en fara för sig själv, säkerheten, djuren och kollegorna på grund av att denne inte längre har förmågan att tänka klart. Det är heller inte ovanligt att man både säger och gör saker som man vanligtvis inte gör.

Att känna till stressens påverkan är framförallt viktigt i oväntade situationer. Till exempel en djurrymning, ett plötsligt aggressivt djur eller ett djur som blivit skadat. Man behöver känna till att personer kan uppträda oväntat och irrationellt vid stressade situationer och ha kännedom om hur man förebygger olyckor i fall som dessa.

Även en arbetsledare eller chef kan handla irrationellt under press. Om hen plötsligt ber dig göra något som skulle kunna vara potentiellt farligt bör du dra öronen åt dig och ifrågasätta. *”Är det verkligen lämpligt att…. Bör vi inte göra så här istället?”*

Jag vill samtidigt passa på att tipsa om en fantastisk bok jag läst. ***Hjärnstark av Anders Hansen.*** *Anders Hansen är överläkare i psykiatri och skriver i sin bok om mekaniken i hjärnan som påverkar oss vid stress. Han ger också konkreta tips på hur man på bästa sätt förstår och hanterar stress i sin vardag samt hur man gör sig själv mycket mindre mottaglig för stress, oro och ångest.*

Belastningsskador

Att bära fodersäckar, spån, hö, halm och fulla skottkärror med strö är ofta vardag när man arbetar med djur. Även tunga lyft av djur förekommer. Därför är ergonomi det viktigaste hjälpmedlet vi har för våra kroppar, oavsett hur vältränade vi är.
Lyft endast med rak rygg och böjda ben. *Aldrig tvärt om*. Felaktig belastning på bara ett par kilo kan göra skador i våra ryggar och kroppar.
Ta i största möjliga mån hjälp av vagnar och kärror när det kommer till att flytta tunga saker. Undvik att arbeta monotont med armarna ovanför huvudet. Försök istället att komma upp i jämnhöjd med det du ska lasta eller lasta av.

Undvik att vrida ryggen när du lyfter tungt. Vridningar och lyft är ofta orsaken till att man får *s.k. "låsningar"* i rygg och nacke som kan vara besvärliga och sitta i länge. Det gör också väldigt ont.

Långa naglar & Smycken

Att ha långa naglar, lösnaglar och smycken när man arbetar med djur kan innebära skaderisk. Dessutom är det ett bra ställe för bakterier att samlas.
Det är lätt att bryta långa naglar i dagligt arbete med renhållning, det är också svårare med pillriga arbetsuppgifter som till exempel sårrengöring, kontroll av ögon mm. Speciellt på små djur. Att ha smycken kan bli en risk om du fastnar eller klämmer dig. Fingrar kan svullna och ringar täppa till blodflöde. Hängande örhängen kan fastna i redskap eller vara intressanta för vissa djur att bita tag i.

Lektion 2. – Säker hantering

Nu när vi känner till många risker med olika djurslag kan vi också förbereda vårt arbete för att förhindra olyckor redan innan dom uppstår. Det viktigaste är att se till varje situation som unik och anpassa sitt säkerhetstänk efter det. I detta studiematerial vill jag att du ska få en övergripande förståelse för hur man kan tänka i olika scenarion och därför enklare bilda sin egen uppfattning om respektive situation, djur och arbetsplats.
I denna lektion ska vi gå igenom säkerhetsåtgärder för respektive risk vi lärde oss om i föregående lektion. Rubriken är alltså risken och under följer dess säkerhetsåtgärder.

Hov & Klövdjur

Eftersom hov- och klövdjur är stora och har ett instinktivt flyktbeteende kopplat till rädsla eller överraskningsmoment finns det enkla säkerhetsåtgärder att ta till för att förhindra olyckor i nära arbete med djuren och dess anläggningar.

Klämskador

– Undvik att placera dig själv mellan ett stort djur och en vägg/staket där djuret kan klämma dig med sin kropp.
– Undvik att placera dig själv i en djurflock där du riskerar att bli klämd mellan två eller flera individer.
– Använd alltid skor med stålhätta för att undvika skador om du blir trampad på.
– Undvik att stå framför ett djur som kan bli skrämd och springa över dig.
– Gå alltid **före** djuret du leder in genom dörrar och grindar så att du inte blir klämd mellan djuret och dörrkarm/grindstolpe.
– Vid utfodring av lösa djurflockar i hage, undvik att utsätta dig för situationer där djur springer omkull dig eller klämmer dig för att de ivrigt vill komma åt maten du bär. Utfodring i flockar bör ske över staket eller innan flocken släpps ut i hagen.
– Vid arbete på höskulle. Kliv inte på balar som ligger löst, plocka aldrig balar underst i en hög utan plocka alltid högst upp först för att minimera fallrisk.

– Uppmärksamma alltid kollegor innan du kastar balar ner från skulle så att ingen går förbi och får den på sig.

Sparkar

För att undvika att bli sparkad av hov- och klövdjur när du behöver arbeta nära dom finns några enkla och användbara regler.

-Se till att djuret uppmärksammat din närvaro innan du går fram/går in i spilta/box. Prata så att djuret med säkerhet hör att du kommer. Överraskningsmoment kan skrämma djuret och orsaka flyktbeteende eller sparkar i försvar.
– Behöver du stå nära djuret för undersökning eller skötsel, stå nära djurets kropp så blir inte kraften lika stor om djuret sparkar. Står du en meter ifrån kan du träffas högre upp på kroppen med större kraft.
– Håll alltid en hand på djuret om du behöver gå runt bakom. På så sätt känner de att du byter sida och blir inte överraskad över att något dyker upp bakifrån.
– Håll gott om avstånd till andra djurindivider vid förflyttning så att du inte riskerar att bli sparkad för att djuren sparkar mot varandra.
– Var observant på djurets kroppsspråk och kommunikation.
(Läs mer om etologi i djurskötarkurs.se "Djurskötarkurs")

Bett

För att kunna förutse när ett bett är på väg att komma behöver man vara observant på djurets kroppsspråk och vara påläst om djurets etologi för att ha förståelse för dess kommunikation.
En generell regel för att undvika bett är att ha kontroll över djurets huvud. Det kan man göra med hjälp av:

-Grimma, träns, huvudlag.
– Genom att ha djuret tillfälligt uppbundet med grimskaft i säker anordning.
– Får och getter kan man hålla i hornen. Var observant på att ha dina armar raka så att du inte blir skadad av att djuret vrider sig.
Dra inte i hornen, detta upplevs obehagligt för djuret. Håll endast djurets horn om det är nödvändigt för att förhindra att bli biten eller stångad.

Flykt

Flykt är i regel något man behöver vara beredd på när man arbetar med flyktdjur, vilket många hov- och klövdjur är. Därför kan det vara bra att se upp med:

-Inte ha lösa saker eller redskap stå framme som kan ramla och skrämma djuren.
– Vara uppmärksam på förändringar i närmiljön som kan skrämma djuren vid

rutinförflyttningar. *Till exempel: Du går mellan stall och ridhus varje dag. En förändring kan vara att någon hängt upp en presenning, ställt ut en tunna, parkerat en släpkärra mm. Helt enkelt saker som inte brukar finnas där.*
– Var extra uppmärksam vid blåsigt väder. Stormar kan orsaka oro, plötsliga ljud eller rörelser. Både utomhus och inomhus. Det kan resultera i flyktbeteenden.
– Tänk på att: Om en individ i flocken flyr, gör oftast resten också det.
– Stå aldrig direkt framför ett djur som riskerar att kunna springa över dig eller stånga sig förbi dig.

Bristfällig utrustning

Var rädd om din utrustning och dina hjälpmedel. Många olyckor uppstår på grund av bristfällig eller trasig utrustning och svåråtkomliga hjälpmedel. Gör det därför till en daglig morgonrutin att: -Se över djurens utrustning så att de är hela och rena. Till exempel sadlar, grimmor, träns, grimskaft, täcken, karbinhakar mm.
– Se över din egen säkerhetsutrustning så att det är helt och rent. Till exempel hjälmar, säkerhetsvästar mm.
– Se över anläggningen så att inget gått sönder över natten. Till exempel boxdörrar, grindar, uppbindningskrokar/ringar, krubbor, vattenskålar, vattenledningar, foderbord, fållor mm.

Hund & Katt

Hundar och katter är våra vanligaste sällskapsdjur. Många av dom följs åt av husse eller matte. Mötet med dom är lika viktigt som med deras husdjur. För att undvika olyckor i samband med hundar och katter finns det en del bra säkerhetsåtgärder.

Bett

– Låt husse eller matte vara den som hanterar djuret och håller djuret vid undersökningar. Då minskar risken att du blir biten.
– Stick inte in händer genom luckan i en transport bur och försök dra ut djuret. Ta antingen av hela överdelen på transportboxen eller låt husse eller matte ta ut djuret.
– Låt husse eller matte sätta på munkorg. Alt. ta hjälp av en kollega om hunden eller katten uppvisar aggressivitet. Då kan en hålla djuret och en sätta på munkorgen. Se till att den sitter ordentligt och är av rätt storlek.
– Sträck dig inte fram till en individ som fräser eller morrar. Se till att huvudet är vänt ifrån dig. Använd dig av hjälpmedel som finns.

Klösande

För att undvika klösningar från katten, se ovanstående säkerhetsåtgärder. Tänk också på att använda dig av skyddskläder om du måste ta i en ilsken katt som riskerar att riva dig. Använd handskar som är av läder eller skin och som går upp en bit på armarna. Man kan också använda tjockare förkläden.

Bristfälliga hjälpmedel

Gör det till en rutin att varje morgon se över arbetsplatsens hjälpmedel. Att alla saker är hela och rena samt att var sak hänger/står på sin plats. I en situation där hjälpmedel kan behövas fungerar det inte att först behöva leta efter munkorgen, tratten, kopplet eller buren för att sedan kanske finna det trasigt eller kontaminerat. Arbetet behöver gå smidigt och enkelt för alla inblandade. När du har använd dina hjälpmedel, gör rent dom och häng tillbaka det på samma plats.

Aggressiva djurägare

Det bästa redskapet vi har när det kommer till upprörda/aggressiva djurägare är kommunikation. Ta för vana att berätta vad du ska göra med deras djur och varför. Ibland vill djurägare som kommer in med sitt sjuka djur till veterinärkliniken att **du** ska berätta vad som är fel på deras djur, var då noga med att tala om att du inte är veterinären utan du har andra arbetsuppgifter för att ta reda på vad som kan vara fel.
Kom ihåg att det inte är din uppgift att uppfostra djuret, utan arbeta bara så att situationen du befinner dig i är säker för alla inblandade.

Om en obehaglig konflikt eller hot skulle uppstå. Lämna situationen och sök hjälp hos kollegor, chef eller arbetsledare.

Gnagare & Hardjur

Kvinnan till vänster i bild håller sin kanin i ett säkert grepp med ena anden under rumpan, den andra runt bröstkorgen och kaninens ben och ansikte ifrån sig själv. Detta grepp minskar många risker för bett och sprattlande.
Arbete med små gnagare och hardjur kan du stöta på i många branscher. Att hantera dessa kan ibland vara svårt på grund av deras storlek och benägenhet att sprattla. För att undvika risker behöver du vara korrekt i din hantering.

Bett

Se till att lyfta kaniner och marsvin som på bilden ovan *(vänster)* där huvud och tassar pekar ifrån din egen kropp. Ett stadigt tag runt bröstkorgen och andra handen stödjer underkroppen. Håll djuret nära din egen kropp, många kaniner, marsvin, chinchillor sprattlar för att de känner sig rädda för att bli tappade. Så länge huvudet på djuret pekar ifrån dig är risken att du ska bli biten minimal.
När det kommer till mindre gnagare, hamstrar eller gerbiler finns det ett bra sätt att lyfta dessa för att minimera risken för bett. Nämligen det så kallade “musgreppet”. Tänk dig att du lägger din hand på en datamus med pekfinger och långfinger på

knapparna, tummen på ena sidan och ring- och lillfinger på andra. Tänk dig att du ska lyfta datamusen på detta sätt.
På samma sätt bör man lyfta små gnagare som riskerar att bitas. Med pek- och lång finger som stödjer djurets nacke, tumme, ring, och lillfinger håller runt djurets kropp. Med andra handen kan du undersöka djuret, titta i munnen osv.

Felaktig hantering

Felaktig hantering på grund av okunskap eller stress orsakar lidande och obehag för djuret. Att lyfta djuret på fel sätt kan innebära risker för dig men också för djuret. Det är vanligt att man klämmer för hårt på små gnagare som skadar sig, bits (*och man tappar/släpper djuret)* och sprattlar så kraftigt att man inte kan hålla kvar. Ta därför reda på hur man på bästa sätt lyfter respektive djurart och ta hjälp av exemplet ovan. **Lyft inte djur i öron, nackskinn eller svansar då detta är smärtsamt och kan resultera i skador. Ta för vana att alltid lyfta djuret runt dess kropp.**

Rovdjur

Får du arbete eller praktik på en djurpark eller annan verksamhet med vilda djur kan du träffa på rovdjur. Säkerheten kring dessa är väldigt hög och det är viktigt att du känner till riskerna och arbetar på ett säkert sätt.
Är du osäker på vad du bör göra i en viss situation, FRÅGA ALLTID SNARARE ÄN ATT CHANSA.

Staket

– Starta varje dag med att noga se över staket, dörrar och grindar i djurets hägn.
– Se till att lås går igen ordentligt på dörrar, grindar och luckor.
– Låser du upp en dörr eller grind, lås alltid efter dig. Kontrollera och säkerställ att du verkligen låst.
– Se över marken i närheten av staketet om det finns grävande djur.
– Kontrollera el-skåp och el-trådar samt reservaggregat så att allt fungerar.
– Se till att inga föremål eller grenar har ramlat ner på staketet/el-trådarna.
– Ryck och dra i staketet för att se till att det håller.

Slusspassager

-Se till att det inte finns hinder i slusspassagen.
– Se till att elektronik till luckor fungerar. Alt. att mekaniska redskap är hela och fungerar.
– Se till att luckor stängs och låses ordentligt efter förflyttning av djur.
– Se till att mobila passagegångar är korrekt låsta och förankrade.
– Undvik störande moment när du slussar djur. Förbipasserande besökare, kollegor eller insyn till andra djurhägn som kan orsaka att djuret inte vill gå in eller stannar i passagen.

Godtrogenhet

Som vi pratade om i tidigare lektion kan godtrogenhet gentemot rovdjur uppstå hos en själv men också hos nära kollegor. För att förhindra att olyckor sker i relation till detta, för ofta dialoger om säkerhet och risker. Märker du att en kollega har tendenser till att vara oförsiktig eller naiv runt djurhägn, prata alltid med en arbetsledare eller chef om detta.

– Stick aldrig in fingrar, föremål eller armar genom galler till rovdjur.
– Stå aldrig lutad mot staket till rovdjurshägn.
– Vänd inte ryggen mot ett rovdjur, detta kan trigga till anfall mot glas eller staket.
– Sträck inte in redskap för att fiska upp tappade saker.
– Räkna alltid alla djurindivider så att du är 100% säker på att ingen befinner sig i hägnet innan du öppnar grindar/dörrar/slussar.

Reptiler

Sköldpaddor, ödlor och ormar är fascinerande djur och kan finnas på många typer av arbetsplatser. För att undvika skador och smittor när du arbetar med dessa djur finns det vissa saker man ska tänka på.

Salmonella

Salmonella är en magsjukdom. Den sprids via avföring och matrester som har hanterats på ett felaktigt sätt. De flesta får lindriga besvär som snabbt går över. Du kan få hög feber och diarré. För att undvika smitta av denna zoonos vid hantering av reptiler tänk på att:

-Använd engång handskar vid hantering och rengöring av anläggningar.
– Tvätta händer och armar noga innan och efter kontakt med reptiler.

Bett

Likt alla djur så kan även reptiler bitas. Bett kan variera i omfattning beroende på storleken på djuret. Genom att hantera djuret på rätt sätt och att alltid se till att hålla djurets huvud ifrån dig själv minimerar risken för bett.

-Använd ormkrokar för att lyfta ormar, säkra ett korrekt grepp om nacke/framkropp på ödlor och undvik hantering framifrån på sköldpaddor.

Klämskador

Vissa sköldpaddor kan väga upp mot 200 kg! Att bli trampad på eller klämd är inte ovanligt i arbete med dessa. Även stora ormar kan "krama" med en enorm kraft.

-Använd alltid stålhätta på skorna för att undvika skador om du blir trampad på.
– Placera inte dig själv mellan vägg och stor sköldpadda. Sköldpaddan kommer inte att gå runt dig och du riskerar att bli klämd.
– Placera inte dig själv mellan två stora sköldpaddor.
– Undvik att hantera stora ormar runt dina armar eller hals. Börjar ormen att "krama" är det väldigt svårt att få loss den. Skadorna kan bli svåra.

Snärt med svans

Vissa ödlor, bland annat leguaner kan snärta med sin svans. Detta får samma effekt som en piska och kan göra väldigt ont. Var därför observant när:

-Ödlan sitter på grenar i närheten av dig. Blir den stressad eller orolig kan den börja piska dig med svansen.
– Flera ödlor i samma hägn kan piska mot varandra, stå inte för nära.
– Vid hantering av ödlor med piskande svans, se till att hålla ett grepp om svansroten och placera bakdelen nära din egen kropp med huvudet bort ifrån dig.

Gift

Anläggningar som innehar giftiga djur måste alltid ha en varningstext på respektive bur/hägn. Men ta för vana att inte förlita dig på skyltar utan ta reda på fakta om djurarten om du är osäker.

-Fråga kollegor om du inte känner till arten, ifall denna är giftig.
– Hantera inte giftiga djur utan en korrekt utbildning.
– Var väldigt noga med smittskyddsrutiner vid städning och renhållning av anläggningar för giftiga djur.
– Använd lämplig skyddsutrustning.

Brännskador

Reptiler är växelvarma djur. De behöver ha en extern värmekälla i sin anläggning för att reglera sin kroppstemperatur. Det finns alltid en eller flera värmekällor i samband med reptiler. Tänk på att:

-Lokalisera värmekällorna i hägnet/buren och undvik att komma i kontakt med dom.
– Se över temperaturen dagligen så att den är korrekt inställd för respektive art.
– Kontrollera dagligen så att inga lampor eller doppvärmare är trasiga.

– Kontrollera så att djuret inte kan komma i direkt kontakt med lampor eller doppvärmare och bränna sig.
– Var observant vid renhållning så att du inte bränner dig.
– Tänk på att dra ur kontakten och låt enheten svalna innan du flyttar den.

Primater

Staket

Likt alla djur som vistas i hägn är det viktigt att varje dag se över dess staket. För primater innefattar det även tak då djuren klättrar väldigt högt upp.

– Starta varje dag med att noga se över staket, dörrar och grindar i djurets hägn.
– Se till att lås går igen ordentligt på dörrar, grindar och luckor.
– Låser du upp en dörr eller grind, lås alltid efter dig. Kontrollera och säkerställ att du verkligen låst.
– Se över glasrutor så att det inte finns sprickor.
– Kontrollera så att det inte finns växtlighet eller kvarglömda redskap som primater kan använda för att klättra ut.
– Se till att inga föremål eller grenar har ramlat ner på staketet/el-trådarna.
– Ryck och dra i staketet för att se till att det håller.

Bett

Stora primater hanteras på samma sätt som rovdjur. *(Se stycket om rovdjur)*

– Små apor och lemurer som är vana med människor sitter gärna på axeln eller klättrar på dig. Undvik att ha primater nära ditt ansikte och hals då många kan bitas för att undersöka eller testa gränser. De behöver alltså inte bli skrämda eller känna sig hotade för att bitas.

-Stå inte nära staket till större apor eller lemurer. Dessa kan sträcka ut armar och slita tag i dig.
– Undvik att mata med händerna. Lägg istället maten på olika ställen så de får leta och äta själva. Det är också i syfte av smittskydd.

Långt hår & Smycken

För dig som har långt hår, sätt upp håret i tofs eller fläta för att inte riskera att primater använder ditt utsläppta hår som klätterställning. Det kan göra ont. Undvik också stora smycken, örhängen, halsband och piercingar då dessa kan komma att ryckas i och orsaka skador.

Fåglar

Näbbar & bett

Som vi lärde oss i tidigare lektion kan olika näbbar orsaka olika stor skada. Fåglar har relativt stor vridförmåga på sitt huvud och kan lätt få tag i fingrar om du enbart håller i dess kropp vid hantering.

-Använd alltid lämpliga, tjocka handskar av skinn när du hanterar fåglar för hand.
– Man kan täcka fågelns ögon med en duk eller liknande för att lugna fågeln och minimera risken för att bli biten. Tänk på att se till att fågeln får luft när du täcker huvudet.

Ett korrekt grepp runt fågelns ben minimerar risken att bli skadad vid hantering.

Gripkor

Många fåglar har enorm gripförmåga i sina fötter. De kan orsaka skador om fågeln får tag i oss med sina klor.

-Säkra alltid fågelns ben i ett grepp som på bilden ovan. Fåglar försvarar sig lika mycket med klor som med näbb.
– Vid fångande av fågel i håv, säkra alltid vingar först, sedan klorna.
– Använd alltid handskar av skinn.

Glasrutor

Som vi lärde oss i tidigare lektion har fåglar ibland inte förmågan att uppfatta glasrutor som en skiljevägg. De kan skada sig själva riktigt illa när de flyger mot glasrutor. Tänk därför på att:

-Täck för glasrutor med tunna gardiner eller mönstrad klisterfilm för att visa fågeln tydligt att där är ett hinder.
– Sätt upp schabloner på fönstret för att visa fågeln att där är ett hinder.
– Undvik schabloner som ser ut som fåglar, då dessa kan uppfattas som inkräktare/hot.

Vingar

Fåglars vingar är väldigt känsliga och det är vår främsta uppgift vid hantering att se till att säkra fågelns vingar. Tänk på att:

-Lyft fågeln runt vingar och kropp så att fågeln inte kan flaxa okontrollerat och skada sig.
– Sätt alltid fågeln i en transportbur som är så liten att fågeln inte kan flaxa okontrollerat med vingarna.

Stress

I föregående lektion tog vi upp risker med stress i sin arbetsmiljö och hur vi människor påverkas av det. För att förhindra olyckor som är stressrelaterade är det jätteviktigt att våga prata om stress på sin arbetsplats.

-Se till att det finns hållbara arbetsrutiner och och hjälpmedel för att klara av dina arbetsuppgifter.
– Prata med dina kollegor, arbetsledare eller chefer om du upplever någon av dina kollegor så stressad att säkerheten brister.
– Våga säga till när du känner att en situation inte är hållbar på grund av att du själv stressar och inte tänker klart. Ta hjälp av kollegor.
– Arbeta självständigt för att känna igen stressymptom hos dig själv och hitta hållbara lösningar för hur du kan hantera det.
– Jag tipsar åter igen om boken *Hjärnstark* av Anders Hansen.

"Vid ett tillfälle på en ny arbetsplats jag inte kände mig så hemma i ännu blev jag ombedd att fånga en get för att kontrollera ett sår på dess mage. Jag hade aldrig fångat en get förr och blev stressad för att veterinären stod och väntade. Jag tog första bästa tillfälle att fånga geten och glömde bort att kontrollera hur omgivningen såg ut och ifall det fanns några risker med att fånga den just där. Det resulterade att jag snubblade illa på stora stenar i nedförsbacken vi befann oss i, släppte inte taget om

geten som försökte slita sig och jag fastnar illa mellan getens horn med min arm. Jag slet sönder mjukdelar i armbågen som fortfarande smärtar 6 månader efter olyckan. Jag får glädjas åt att geten fick den vård den behövde och blev glad av allt godis den fick efter omplåstringen av såret. Hade jag istället inte stressat, tänkt efter och fångat geten på plan mark med hjälp av en kollega hade olyckan kanske aldrig hänt"
Person 1 – Djurvårdare på gård.

"Jag tog med mig min papegoja till djurbutiken för att få hjälp med att klippa hans klor. Jag var stressad över situationen då jag aldrig fått hjälp med att klippa hans klor förut. Klippningen gick jättebra och jag kände mig lättad över att det gått över förväntan. Jag ville berömma min papegoja och hade inget godis tillgängligt. Av bara farten pussade jag på honom som vi alltid gör hemma. Plötsligt biter han tag i min läpp och klyver den på mitten med sin vassa näbb. I chock får jag åka till sjukhuset och sy och lever nu med en läpp som ser ut som en opererad gomspalt.
Hade jag bara lugnat ner mig och tänkt ordentligt hade jag så klart vetat att jag inte borde pussat på min papegoja i en situation som han var ovan med. Även djur man känner väl kan ju agera annorlunda i ovana situationer."
Person 2 – Papegojuppfödare.

Lektion 3. – Smittskydd & Zoonoser

En risk som ständigt gör sig påmind när vi arbetar med djur är att vi sprider smittor. Både till oss själva och djuren, mellan anläggningar eller mellan vilda och tama djur. Att kunna praktiskt, grundläggande smittskydd är därför ett måste för att kunna arbeta på ett säkert sätt. För att förstå hur smittspridning fungerar är det viktigt att ha kunskap om vad det finns för olika typer av smittor och hur de kan spridas.

Smittämnen

Bakterier

I både djurens och människors kroppar finns stora mängder av bakterier som aldrig leder till någon sjukdom. Dessa ofarliga bakterier *(och svampar)* som finns både inuti och utanpå kroppen kallas för kroppens normalflora. *(goda bakterier)* Dessa goda bakteriers uppgifter är bland annat att hindra sjukdomsframkallande *(patogena)* bakterier att växa till. Det finns också i tarmen för att medverka till fodrets nedbrytning som vi läste om i första lektionen om anatomi och fysiologi. I tarmen finns också bakterier som medverkar till bildningen av B- och K-vitamin. Men även goda bakterier kan ställa till problem för kroppen om de skulle flytta sig eller bli för många.
Mykoplasma är ett släkte bakterier som inte har någon fast cellvägg och är de minsta organismer som identifierats.

Patogen betyder att det är mikroorganismer som kan framkalla sjukdom.
Bakterier är, encelliga, prokaryota organismer som förökar sig. De har egen metabolism och många kan föröka sig utanför djurkroppen.
Därför är det viktigt med rena miljöer när man hanterar djur då bakterier kan sprida sig utanför djurets kropp.
Det finns olika typer av bakterier som kategoriseras beroende på vilken cellvägg de har. Grampositiva och gramnegativa.

Vissa bakterier behöver syre för att utvecklas normalt *(aeroba bakterier)* och vissa bakterier kan klara sig utan *(anaeroba bakterier)*

Virus

Till skillnad från bakterier så är virus ett slags mellanting mellan levande och död materia. Det har ingen egen metabolism och är beroende av en värdcell för att överleva och reproducera sig. På grund av detta blir virus mycket motståndskraftiga för extrema miljöer både utanför och inuti kroppen.
Viruset infekterar en värdcell och skickar sin nukleinsyra för att tvinga värdcellen att producera nya viruspartiklar. Det finns få antivirusmediciner och dessa kommer med stora biverkningar. Man använder sig oftast av vaccin för att skydda djur och människor mot olika typer av virus.

Svampar

Förr tillhörde svamparna växtriket men räknas idag det till ett eget rike, svampriket. Svampsjukdomar (mykoser) orsakas av en- eller fler olika svamparter och räknas som infektionssjukdomar.
Vissa svampar är självlimiterande, det vill säga "går över av sig själv".
De älskar fuktiga och varma miljöer och kan vanligtvis förekomma vid exempelvis skadad hud, för många djur på för liten yta, brister i hygien och skötsel, nedsatt immunförsvar, behandling av kortison eller antibiotika samt felaktig temperatur.

Parasiter

En parasit lever antingen på en annan organism och tar dess näring *(ektoparasit)* eller inuti en annan organism *(endoparasit)* samtidigt som den gör skada. En parasit kan spridas från en individ till en annan eller spridas i en komplicerad livscykel mellan flera olika värddjur.
Exempel på parasiter kan vara:
Encelliga djur *(protozoer)*
Maskar *(helminiter)*
Sprindeldjur och insekter.

Prioner

Detta är proteiner som infekterar organismer. Prioner kan orsaka sjukdomar hos både människa och djur och attackerar ofta hjärnans vävnader och stör det centrala nervsystemet. Sjukdomar som orsakas av prioner sker genom arv, smitta eller spontant.
Exempel på dessa kan vara "galna-ko-sjukan"

Inflammation, Infektion och Infestation

Inflammation

Inflammation är ett tecken på att kroppens försvar reagerar på en skada eller ett angrepp. Symtom på inflammation kan vara rodnad, svullnad, smärta, ökad kroppstemperatur eller minskad funktionalitet. Därför att blodflödet har ökat i området.

Infektion

En infektion är när kroppen utsatts för ett angrepp av smittoämnen. Sånt vi gått igenom här ovan, virus, bakterier, svamp eller mikroorganismer.
Smittoämnet tränger igenom kroppens yttre hudbarriär och leder till att kroppens försvarssystem sätter igång en *inflammation*.
Det kan orsakas av sårskador eller allergiska reaktioner.

Infestation

En infestation är när ett leddjur angriper ett värddjur. En infestation kan uppstå utvärtes, t.ex. kvalster, löss, fluglarver eller maskar. Det kan också uppstå invärtes, spolmask, binnikemask mm. Öppna sår som inte får läka ordentligt är platser som kan vara mottagliga för en infestation.
En plats där infestation ofta kan uppstå är på/runt avföringsplatser *(toaletter till djur)* som inte rengörs tillräckligt. Det är inte ovanligt att fluglarver då angriper värddjuret i underlivet.

Smittvägar

Vissa djur löper större risk för att utsättas för smittor. Ungar, dräktiga, äldre och de med redan nedsatt immunförsvar. Det är därför extra noga med dessa grupper av individer när det kommer till smittor.
Smittämnen finns i kroppssekret, till exempel saliv. Även urin, avföring, dun, päls, hud och omkringliggande miljö.
Smitta sprider sig direkt eller indirekt mellan olika djur och miljöer.
Direkt smittspridning sker med direktkontakt mellan djur och/eller människor medan indirekt spridning sker genom exempelvis vatten, foder, tillbehör och närliggande miljö.

Infektioner kan komma ifrån den egna kroppen, alltså normalfloran i hud eller tarm eller från omgivningen. De kan komma in i kroppen genom mag-tarmkanal eller genom exempelvis öppna sår, hud, luftväg eller urinväg.

Zoonoser

Zoonoser är sjukdomar eller infektioner som på ett naturligt sätt kan spridas mellan djur och människor. De kan orsakas av olika typer av smittämnen som virus, bakterier, svampar och parasiter vilka kallas zoonotiska smittämnen.

Överföringen av smittämnen mellan djur och människor kan ske via:

-Livsmedel, foder eller vatten
– Direkt kontakt med smittbärande djur eller människor
– Vektorer, såsom fästingar, knott eller myggor
– Föremål eller miljö som förorenats med dessa smittämnen.

I Sverige har flera zoonoser bekämpats genom omfattande insatser från samhället, branschorganisationer och enskilda aktörer. Sverige är fritt från en del zoonoser, såsom nötkreaturstuberkulos, brucellos och klassisk rabies. Andra förekommer i viss omfattning och övervakas via kontroll- eller övervakningsprogram, såsom fågelinfluensa, salmonellos och campylobakterios,

Fynd av vissa zoonoser eller zoonotiska smittämnen hos djur eller människor är anmälningspliktiga. Det innebär att vid misstanke om smittade djur eller människor behöver veterinär eller läkare kontaktas så att eventuell provtagning, behandling, smittspårning och rapportering kan utföras.
(Text: https://www.sva.se/djurhalsa/smittlage/zoonoser/)

Exempel på zoonoser är:
Borrelia
Fågelinfluensa
TBE
Hepatit-E virus
Rabies
Salmonella
Ringorm
Harpest
Toxoplasmos
Magsjuka
Ornithos *(Papegojsjuka)*
Ljunganvirus

Praktiskt Smittskydd

För att förhindra smittspridning är det viktigt att arbeta förebyggande.
Användning av skyddskläder så som förkläde, handskar, hårnät, ärmskydd och skoskydd. Dessa kan vara engångsartiklar och deponeras efter användning.
Icke-engångsartiklar tvättas efter användning i minst 60 grader.

Undvik att använda ringar, ha långa naglar, utsläppt hår, smycken eller konstgjorda naglar. Dessa är perfekta ställen för att samla bakterier.

Vissa djursjukdomar har anmälningsplikt. Jordbruksverket bestämmer vilka sjukdomar som har anmälningsplikt och du som djurskötare behöver ständigt hålla dig informerad om vilka sjukdomar det gäller.
Dessa kallas epizootisjukdomar.

Städning av djuranläggningar

- **Varje bur, hägn, voljär eller terrarium bör ha sina egna tillbehör.**
  Detta för att inte sprida smittor eller bakterier mellan olika inhägnader med hjälp av redskapen eller inredning du använt.
- **Börja med att mekaniskt rengöra inhägnaden.**
  Detta görs med diskmedel, tvål och vatten. Mikroorganismer gömmer sig i beläggningar. Var därför noga med kanter, hörn och kissplatser.
  Desinfektionsmedel minskar antalet mikroorganismer.
  Steriliseringsmedel dödar alla mikroorganismer.
  Onödig användning av desinfektionsmedel kan leda till resistens hos mikroorganismer.
- **Diska djurens tillbehör noga.**
  Vattenflaskor, matskålar, leksaker mm är typiska platser för smittspridning. Var också noga med att göra rent de redskap du använt.
- **Städa åt smittade djur sist.**
  För att inte riskera smittspridning från dina kläder eller händer.
- **Var noga med handhygien.**
  Använd engångshandskar och handsprit.
- **Avfallshantering bör ske dagligen**.
  Låt inte säckar eller tunnor stå kvar i djuranläggningarna utan töm dom dagligen.

Karantän

En karantän är ett separat rum där man håller sjuka djur isolerade från andra för att förhindra smittspridning. Varje djurart bör ha ett eget karantänutrymme. Ta reda på

vilka det olika karantänstiderna är för respektive djurslag och sjukdom/smitta. Skriv noggranna protokoll för djurindividens hälsa och behandling.
Gör också upp tydliga hygienrutiner och var tydlig med vilken typ av smitta djuret bär och om det är en zoonos eller inte.

Till exempel
Art: Marsvin
Namn: Individens namn
Ålder: 3 år.
Kön: Hane
Sjukdom: Ringorm
Zoonos: Ja
Symtom: Sår runt nos och öron.
Behandling: Medicinens namn och behandlingens längd.
Första behandlingsdag: 22-02-20
Sista behandlingsdag: 30-02-20
Ansvarig veterinär: Namn och telefonnummer.

Var noga med att signera ett protokoll med namn, tid och datum när behandling/medicinering utförs så att det är tydligt vem som gjort vad på en arbetsplats med fler anställda.

Lektion 4. – Djurrymningar

Förr eller senare i ditt arbete med djur kommer du vara med om en djurrymning. Som vi lärt oss i stycket om stress, kan en oplanerad situation som denna ge upphov till att man beter sig irrationellt om man inte har kunskap om hur man bör hantera situationen. Alla arbetsplatser bör ha en välarbetad krisplan som all personal ska ta del av. I en krisplan står praktisk information om hur en djurrymning ska hanteras och vem som ska göra vad.
Olika arbetsplatser har olika rutiner och det är viktigt att man anpassar sig och har kunskap om sin egen arbetsplats krisplan. Dock finns det några bra, praktiska och teoretiska kunskaper som alltid är bra att känna till.

Kommunikation

Det är viktigt att ha en bra kommunikation med sina kollegor och andra berörda när en djurrymning uppstår. Oavsett om det är en hamster som rymt eller en flock med kor. Många arbetsplatser använder sig av kom-radio där kommunikation mellan kollegor och avdelningar sker därigenom. Är det en liten arbetsplats arbetar man kanske så nära varandra att man kan ropa till varandra. Annars är det bra att ha sina mobiltelefoner eller arbetstelefoner tillgängliga hela tiden.
Börja med att informera dina kollegor om vad som har hänt och hur många (eller vilka) djur som är på rymmen. Gör sedan upp en strategisk plan om vem som ska göra vad och vad som behövs göras. Kanske ska en eller två kollegor följa efter djuret/observera djuret medan någon annan hämtar hjälpmedel för infångning. Någon kanske behöver ringa efter arbetsledare eller chef medan någon ser till att besökare inte stör eller riskerar att bli skadade.

Ha djuret under ständig uppsyn

Om man har turen att se när djuret rymmer bör du ha som första prioritet att följa efter eller stanna kvar och observera djuret. Samtidigt som du följer efter kontaktar du dina kollegor via telefon eller komradio.
Om en infångning kan ske enkelt, utan risk för att förvärra situationen, fånga djuret, annars fortsätt bara att observera och följa efter tills kollegor anländer.

Uppträd lugnt

Håll dig lugn och sansad hela tiden. Undvik att springa mot djuret, flaxa med armar eller skrika och bli arg. Prata med lugn och glad röst som du vanligtvis gör. Djur känner direkt om du är stressad eller rädd och det kan förvärra situationen.

Samarbeta

Samarbeta med samtliga berörda parter. Alla kan ha olika förutsättningar för att se vad som är mest lämpligt att göra. Berätta vad du ser och upplever där just du står. *”Hästen verkar röra sig mot skogen”* eller *”Nu tror jag hästen blev skrämd för något. Det kan hända att han börjar springa”*
Är man många personer kan man använda metoden att mota djuret tillbaka till ett säkrare område eller dit man önskar fånga in den.

Larma

Ibland händer det att man behöver larma polis eller andra myndigheter om ett djur rymmer som kan vara farlig för allmänheten eller orsaka annan typ av förstörelse. Ha alltid en dialog med arbetsledare eller chef i tillfällen som dessa.

Sätt dig själv och andra i säkerhet

Se alltid till att ha säkerhet i första prioritet. Om du arbetar på en arbetsplats där besökare har tillgång att röra sig, informera om vad som har hänt och be samtliga att utrymma eller söka skydd om djuret i fråga kan vara farligt. Är djuret ofarligt kan det ändå vara bra att informera besökare om vad som har hänt och be dom att lämna det aktuella området. Det är inte ovanligt att besökare mer än gärna vill hjälpa till och kan ibland agera så att det förvärrar situationen.

Hälsobesikta När man väl har fångat ett djur som vart på rymmen är det viktigt att göra en fullständig hälsobesiktning för att se till att djuret inte skadat sig. Djur som vart på rymmen kan också vara väldigt stressade och behöver kanske extra tillsyn under ett tag. Man bör också skriva en rapport och se över de brister som ledde till att djuret rymde. Samtala alltid med berörd personal, fråga hur alla mår och kommunicera om vad som hände och vad som kan göras bättre/annorlunda nästa gång för att förhindra fler rymningar.

Olika sätt att fånga djur

Rutiner & kommandon

Som jag nämnde tidigare är många djur väldigt rutinbundna. Detta är något man kan använda till sin fördel vid en rymning. Till exempel skramla med foderhinken eller använda ett kommando som är förknippat med mat för att locka djuret att komma tillbaka.

Använd dig av övriga flocken

Flockdjur är väldigt beroende av övriga medlemmar i sin flock. Om en individ har rymt kan man använda sig av övriga flocken för att locka djuret tillbaka. Om en individ har rymt från en hage kan man försöka flytta den övriga flocken tillbaka till lada/stall/annan hage och hoppas att den lösa individen följer efter. Fåglar söker även sig till ljudet av sin egen flock.

Nät & Barrikader

Har man tillgång till nät eller rep kan man använda detta för att blockera flyktvägar och mota djuret tillbaka till sitt hägn eller där man önskar kunna fånga djuret. Man kan med fördel flytta sig själv och nätet som är mobilt. För mindre djur kan man även använda nätet eller repet för infångning.

Fällor

Om man har ett mindre djur som rymt och som inte går att få tag på kan man använda sig av fällor. Det finns olika storlekar på fällor som ser ut som burar, när djuret kliver in i buren för att äta av maten man lagt där stänger sig luckan bakom djuret och låser in det. Detta är praktiskt för skygga djur som gärna inte kommer fram när människor är i närheten men som ändå håller sig på samma område. Till exempel katter, kaniner, hamstrar, råttor, marsvin med flera.

Håvar

Håvar finns i olika storlekar och formar. Dessa använder man med fördel när man ska fånga mindre djur och fåglar. Se till att välja en lämplig storlek på håven så att du inte riskerar att skada djuret du ska fånga.
Ett tips är att röra dig långsamt och försiktigt så nära djuret du kan komma. Vifta inte med armar eller håv, uppträd lugnt och sansat och undvik att bli arg och prata högt. Var snabb när du väl bestämmer dig för att fånga. Tveka inte och se till att inte träffa djurets kropp med håvens ram.
Fåglar i voljärer fångar man lämpligast när de sitter på gallret, inte på pinnar eller inredning.

Söva

Som sista utväg eller vid rymning av potentiell farliga djur kan man behöva skjuta djuret med sövningsmedel. **Detta görs av utbildad, behörig personal.**

Lektion 5.– Säkerhetsrutiner

Oavsett om du arbetar på hunddagis, djurpark, gård, stall, ridskola, zoo fackhandel eller kattpensionat så finns det en del säkerhetsrutiner som är återkommande på arbetsplatser. **Detta stycke är generellt och det är viktigt att du tar del av din egen arbetsplats rutiner och följer dessa.**

Morgonrutiner

-Prata med dina kollegor eller ta del av rapporter som skrivits dagen innan för att ta reda på om något hänt under föregående dag om du själv inte arbetat. På så sätt får du reda på om du bör ta hänsyn till något speciellt, ett sjukt djur, en skadad anläggning eller en incident som kan påverka vanliga arbetsrutiner.

– Börja dagen med att räkna alla djurindivider på arbetsplatsen och se över dess hälsa. Genom att räkna djuren ser du till att ingen rymt under natten och du upptäcker tidigt om något djur skadat sig eller verkar må dåligt. Titta efter avvikande beteende, sår eller andra skador som kan ha uppkommit över natten.

– Se därefter över djurets hägn, hage eller bur och dess inredning för att leta efter skador/svagheter. Staket eller inredning kan ha gått sönder under natten och kan skada djuret.

– Utfodra djuren. Se till att alla beter sig normalt och att alla djur i en flock/grupp får äta av maten. Är det något djur som helt plötsligt inte är intresserad av frukost kan detta vara ett tecken på ohälsa. Ser du att en individ ur flocken inte får utrymme att äta för de andra bör åtgärder tas innan individen börjar svälta. Det kan till exempel vara att flytta individen till en egen bur eller utfodra individen separat.

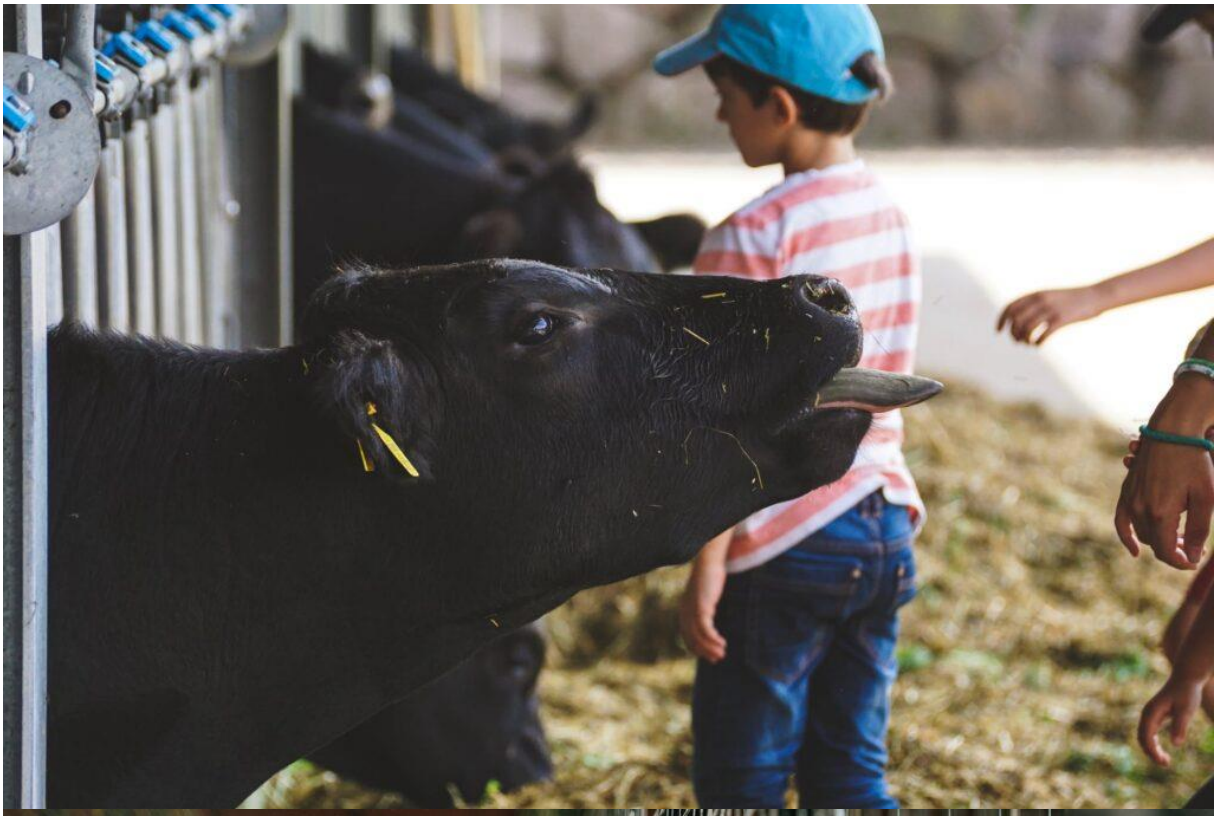

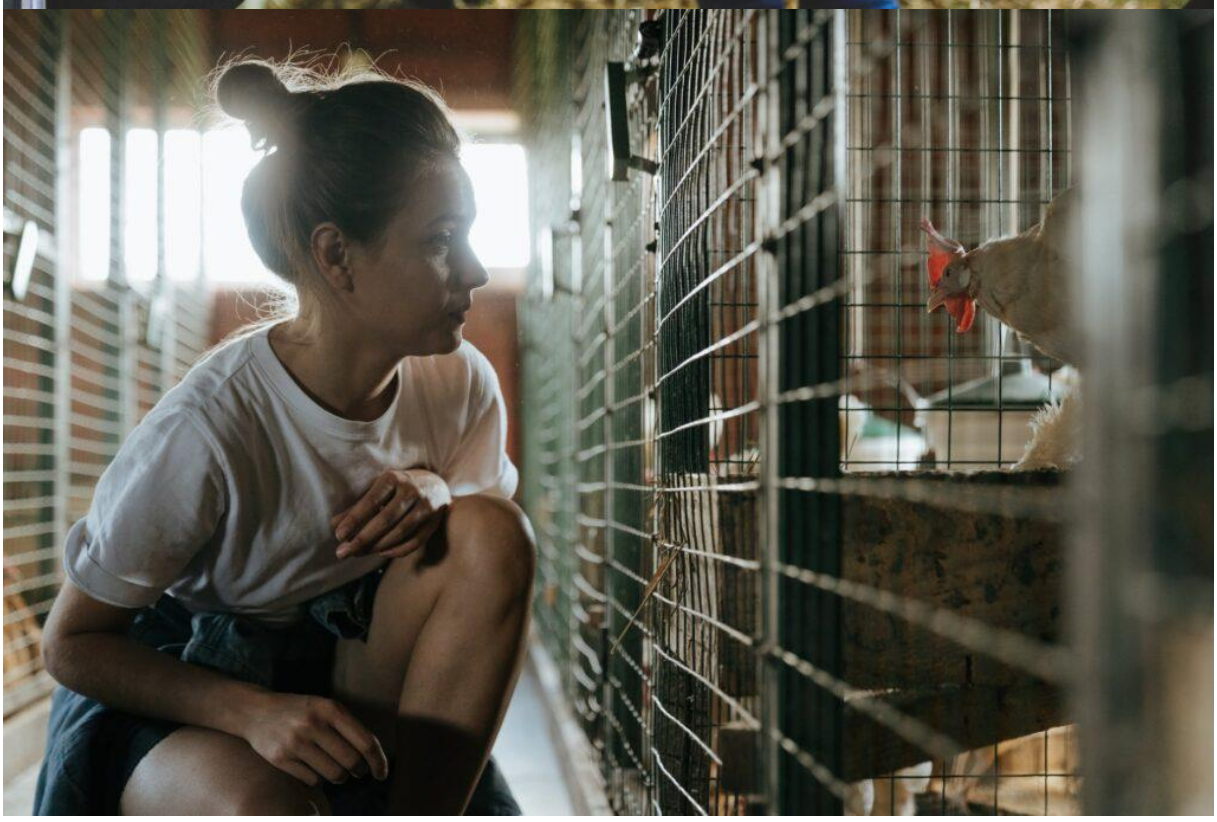

Dagligt arbete

Fortsätt det dagliga arbetet på din arbetsplats och arbeta förebyggande för olyckor och smittspridning som du fått lära dig i denna kurs. Tänk på din och andras säkerhet och var noga med dina arbetsuppgifter. Att börja slarva för att vinna tid lönar sig sällan.

Innan stängning

Innan det är dags att gå hem för dagen ska allt iordningställas för morgondagen.

-Börja med att räkna alla djurindivider och se till så att ingen rymt. Se över deras hälsa och titta efter sår, avvikande beteende eller skador som kan ha uppkommit över dagen som du inte sätt.

-Utfodra de djur som ska ha kvällsmat och se till att alla äter som de ska.

-Kontrollera att alla hägn/burar/hagar är ordentligt låsta och att inga kvarglömda redskap finns kvar inne hos djuren.

-Gör rent och ställ tillbaka alla redskap och hjälpmedel du använt och se till att de är hela.

-Städa ur personalutrymmen, skötargångar och utrymmen där du vistats under dagen så att det är trevligt och säkert för de som kommer efter dig.

-Ta ut sopor och hantera avfall på ett säkert sätt.

-Skriv en dagsrapport om något varit avvikande, kommunikation mellan kollegor är jätteviktigt! Fyll i individkort och kontrollera att kollegor som kommer efter dig kommer till en säker och ren arbetsplats.

Säkerhetsrutiner vid hägn & hagar

Det finns några olika scenarion jag vill belysa när du vistas vid eller i hägn/hage.
1. Du ansvarar för en grupp besökare som tillsammans med dig får tillträde till exempelvis en hästhage. Här är det jätteviktigt att du ansvarar för att räkna alla personer du tar med dig in i hagen och ser till att samtliga följer med dig ut.

2. Du ska utföra en arbetsuppgift i till exempel ett varghägn. Vargarna är inomhus och du besöker deras utomhushägn och ser att en kollega redan är där. I ett sånt här tillfälle är det jätteviktigt att du ansvarar för att din kollega ser att du kommer in i hägnet. Säg *"Hej, får jag komma in?"* och vänta på respons från kollegan. Om kollegan inte noterar att du kommer in i hägnet kanske hen fortsätter med sina

arbetsuppgifter, antar att hänget är tomt och släpper ut en flock vargar när hen är färdig. Du utsätts för en potentiellt farlig situation. Situationen kan resultera i olyckor även om det är andra djurslag, hästar, kameler, kor, får, getter mf.

3. Vi föreställer oss scenariot ovan. Du har fått ett godkännande av din kollega att komma in. Du gör färdigt dina arbetsuppgifter och ska sedan lämna hägnet. Var noga med att tala om för din kollega att du lämnar hänget.

Hypotetisk övning

I denna övning ska vi bredda vårat synsätt i en eventuell krissituation som kan uppstå på arbetsplatser. Övningen är hypotetisk i syfte att gå igenom potentiella rutiner vid kris. Har man gått igenom säkerhetsåtgärder i teorin innan de inträffar är chansen större att resultatet blir säkrare.

Vi ska titta på en kort film nedan. Klippet är ifrån filmen Jurassic World från 2015. Så klart är detta en fictionfilm med ett högst otroligt scenario men låt oss föreställa oss att dinosaurierna istället är ett rovdjur, tiger, varg eller lejon och du är en djurvårdare som observerar scenariot på din arbetsplats. Syftet är att se säkerhetsrisker, stress, hur de kan undvikas eller hanteras bättre.

https://www.youtube.com/watch?v=Q3znhTOUqi8&ab_channel=Movieclips

Nu när vi sett scenariot ska vi reflektera över vad som händer i filmen.
Först ser vi en djurvårdare som sträcker ner en snara för att fånga/plocka upp en springande gris. Snaran är åtkomlig för rovdjuren som av misstag biter tag i den och djurvårdaren faller ner i hägnet. Reflektera över:
Vad gjorde djurvårdaren för fel i detta läge?
Hur borde djurvårdaren gjort istället?

Sedan dyker vår huvudperson upp. Vi kallar honom djurtränaren. Han lägger märke till att djurvårdaren fallit ner i hägnet och bestämmer sig för att hjälpa till. Han öppnar grindar, springer in och beordrar sedan skyttarna att inte skjuta. Reflektera över:
Vad gör djurtränaren för fel i detta läge?
Hur kan hans handling orsaka större fara?
Vad hade djurtränaren kunnat göra istället?

Efter att ha försökt lugna djuren ber djurtränaren arbetsledaren att stänga grinden bakom honom med syfte att kasta sig under grinden innan den stängs. Han är medveten om att rovdjuren högst troligen snart kommer att attackera. Till sist säger han till djurvårdaren *"Vänd aldrig ryggen mot gallret"* vilket är en högst relevant sak att ha i åtanke när man arbetar med rovdjur.

Titta nu på videon en gång till och försök att se den ur ett nytt perspektiv. Tänk säkerhet, hur borde man gjort istället? Vad blev fel?

I denna övning har vi tagit scenariot till det extrema och det kan vara svårt att med säkerhet säga exakt vad som är rätt och vad som är fel. Syftet är att ni ska få en förståelse för hur stress och pressade situationer kan få kollegor och en själv att agera impulsivt. Har man gått igenom ett scenario i huvudet en gång tidigare och reflekterat över risker är sannolikheten större att olyckan kan undvikas.

Låt oss gå igenom säkerhetsriskerna med detta klipp tillsammans.

Djurvårdaren:
Stress i denna situation innebar att djurvårdaren inte observerade var rovdjuren befann sig i hägnet, hans enda fokus var att skynda sig fånga grisen. Dessutom gjorde han misstaget att sticka ner ett verktyg som rovdjuret kunde slita tag i och i sin tur dra ner djurvårdaren i hägnet. I detta fall anser jag att det vore lämpligare att slussa undan rovdjuren till ett annat hägn så att man kan arbeta i det tomma hägnet med det man behöver göra, helt utan risker.

Djurtränaren:
Nu föll djurvårdaren trots allt ner i hägnet vilket innebär en nödsituation. Genom att djurtränaren börjar med att öppna alla grindar skapar han **direkt en livshotande situation**, inte bara för sig själv men för alla andra människor runt omkring. Det är

inte svårt för rovdjuren att springa rakt ut genom grindarna. Trots att detta innebär ett moraliskt dilemma kan man hantera en liknande situation på andra sätt. Djur är väldigt rutinbundna. Man skulle kunna distrahera djuret från andra håll i hägnet, locka djuret till sig när man står utanför hägnet genom att föra oväsen eller vifta med något. Man kan också återgå till rutiner, öppna en matlucka, kasta in mat eller liknande för att leda djuret undan från djurvårdaren som förhoppningsvis självmant kan krypa ut.

Försätt aldrig dig själv i fara. Spela inte hjälte. Tänk på din egen och andras säkerhet!

Lektion 6. – HLR

Hjärt-lungräddning, även kallad HLR är en livsavgörande kunskap att ha. HLR fungerar på liknande sätt både på människa och djur. Syftet är att se till att en individ med hjärtstopp eller andningsstopp hålls levande med hjälp av syretillförsel och bröstkompressioner. Det praktiska kan skilja sig lite beroende på om det är ett stort eller litet djur. I detta stycke syftar vi till människa, hund, katt och ungefärligt lika stora djur.

(Ta reda på fakta om puls och andetag per minut för respektive djurart.)

Så här gör du:

1. Börja med att försöka få kontakt med individen. Kontrollera andning och puls. Puls på människa kan kännas vi hals och handled, puls och hund och katt kan kännas insida lår, ovansida framben. Puls på kanin kan kännas vid synliga blodkärl i öronen. Andning kan antingen höras genom nos eller synas genom att bröstkorgen höjs och sänks.
2. Larma 112 eller veterinär/kollegor. Berätta vad som har hänt, var du befinner dig och vem du är. Finns möjlighet, be någon annan larma så att du kan påbörja HLR direkt.

3. Kontrollera att individen har fria luftvägar så att inget sitter fast i halsen och kan orsaka mer skada eller icke fungerande HLR.
4. Kontrollera att det inte finns några större yttre blödningar. Om så är fallet, lägg genast på ett tryckförband.
5. Lägg hunden på dess högra sida *(vänster sida upp)* på ett stadigt, plant underlag.
6. Kontrollera så att hunden har rät nacke, helst ska huvudet och nacken vara i linje med varandra. Var extra försiktig vid eventuell sträckning av nacken eftersom det kan finnas någon form av nackskada.
7. Starta HLR. 30 bröstkompressioner följt av 2 inblåsningar. (Anpassa dina egna inblåsningar till storleken på djuret. En liten katt har mycket mindre lungor än en schäfer till exempel.

HLR-samarbete mellan två personer:

- Person 1 utför konstgjord andning.
- Person 2 utför hjärtkompressioner genom att placera händerna på bröstkorgens nedre del *(där hundens vänstra armbåge vidrör bröstet)*.

Pressa ihop/tryck ner bröstkorgen enligt nedan:

- 10-15 mm för små hundar
- 20-30 mm för medelstora hundar
- 35-40 mm för stora hundar

8. Komprimera bröstkorgen ca 100 ggr/min.
Gör 30 kompressioner, gör två inblåsningar så att bröstkorgen reser sig, gör 30 kompressioner följt av två inblåsningar, upprepa. Är ni två personer kan ni turas om, eller så gör en inblåsningarna och den andra kompressionerna.

9. Upprepa kompressionerna och inblåsningen tills andning och cirkulation fungerar.

10. När andning och puls har kommit igång transporteras hunden till veterinär eller djursjukhus.

Tack för att just *du* har deltagit i djurskötarkurs.se's djur säkerhetskurs! Jag hoppas att informationen har gett dig en grund att bygga vidare ditt djurintresse på. Jag vore tacksam om du tog dig tid att fylla i en utvärdering av djur säkerhetskursen så att kursen får utvecklingsmöjligheter inför framtiden.